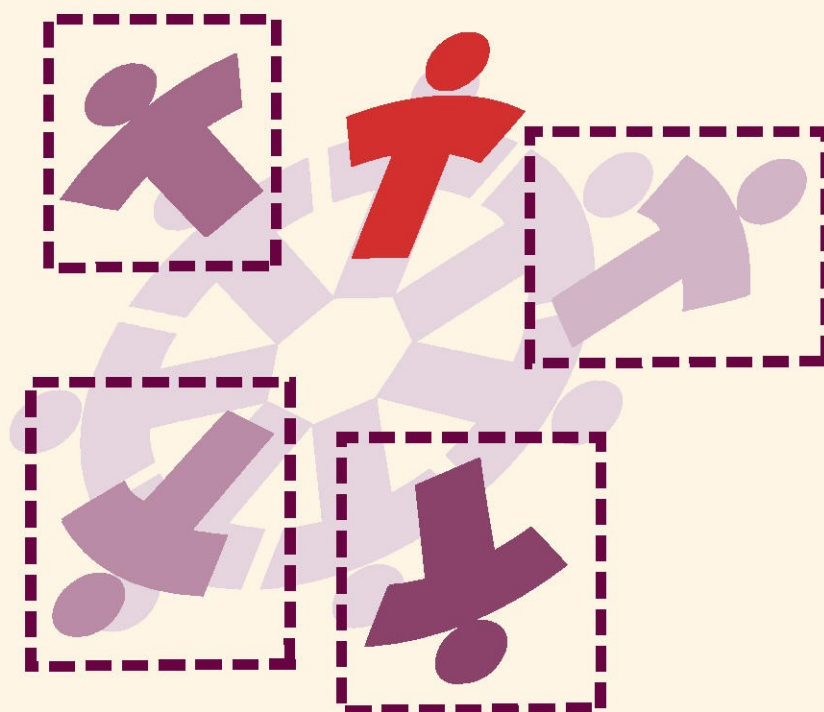

ESSAY

Essay in opdracht van
de Nederlandse Gezinsraad

Geschreven door Trees Pels,
Verwey-Jonker Instituut

Emancipatie en Gezin: in alle diversiteit een goed span

NGR
Nederlandse
Gezinsraad

E-QUALITY
Experts in gender & etniciteit

ministerie van
Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

SZW

Het essay is gepresenteerd tijdens
het debat op 29 januari 2004, Den Haag
Emancipatie en Gezin: een divers gezelschap

Het debat is georganiseerd door
de Nederlandse Gezinsraad,
E-Quality en het Ministerie van SZW, de
Directie Coördinatie Emancipatiebeleid

Dit is een publicatie van de
Nederlandse Gezinsraad

Emancipatie en Gezin: in alle diversiteit een goed span

door Trees Pels, Verwey-Jonker Instituut in opdracht van de
Nederlandse Gezinsraad 2004

Essay is rechtstreeks te bestellen bij de Nederlandse Gezinsraad te Den Haag
(tel: 070-3306060, fax: 070-3659230, www.ngr.nl)

Inleiding

Het emancipatiebeleid lijkt op een dood spoor beland. Vrouwen moeten buitenshuis kunnen werken, zo meent de doorsnee Nederlander, maar niet tot elke prijs. En de prijs is te hoog als het gezin de dupe wordt. Vrouwen hechten mét mannen aan een prettig, goed georganiseerd gezinsleven, waarin persoonlijke zorg voor de kinderen gewaarborgd is. En moeders houden daarbij graag de regie in handen. ‘Nederland is een moederland’, zoals Kees de Hoog (2003) het pregnant uitdrukt.

De emancipatie van vrouwen kan weer vlot worden getrokken, zo betoogde Erna Hooghiemstra in de vorig jaar uitgebrachte ‘Verkenning Familiezaken’, als ook het gezin en de zorg prominent op de agenda komt. Het gezin was lang uit, omdat het gold als sta-in-de-weg voor de individualisering van haar leden. Het belang van de zorg blijkt echter niet weg te denken. Daarom moet het idee dat emancipatie en gezin elkaar bijten, aldus Hooghiemstra, maar eens naar het rijk der fabelen worden verwezen. Het wordt tijd voor een krachtig gezinsbeleid naast het emancipatiebeleid. Emancipatie en gezin kunnen niet zonder elkaar. Sterker nog, zij kunnen een goed huwelijk vormen, mits beide partners met de belangen van de ander rekening houden. Het emancipatiebeleid moet gezinsbewust worden en gezinsbeleid moet gekant zijn tegen sekse-ongelijkheid.

Het emancipatiebeleid heeft inmiddels de prioriteit verlegd naar een nieuwe doelgroep: allochtone vrouwen, die op de arbeidsmarkt nog verder achterin de rij lopen. Terwijl de belangstelling voor de emancipatie van autochtone vrouwen taant, vormt die van hun allochtone seksegenoten tegenwoordig onderwerp van verhit debat: veel van de commotie over integratie concentreert zich op hun (vermeende) onderdrukking en isolatie, waarbij de aandacht zich vooral op islamitische vrouwen richt (Prins, in druk). Duidelijk is dat bij allochtonen het gezin, het moederschap en de zorg zo mogelijk nog hoger staan aangeschreven. De vraag naar de slaagkans van het emancipatiebeleid wordt hiermee nog acuter. Is de verhoopte ‘derde emancipatiegolf’, ditmaal in allochtone kring, haalbaar en onder welke condities? Kan een partnerschap tussen het emancipatiebeleid en een sterk gezinsbeleid ook met de toegenomen diversiteit in sekse- en gezinsverhoudingen uitkomst bieden? Dit zijn de vragen die ik in dit essay behandel. Ter inleiding bespreek ik de spanning tussen individualisering en zorg, die het emancipatiestreven zo sterk kleurt.

Emancipatie: en de zorg?

Nederland staat te boek als een land waar individualisme en sekse-gelijkheid hoog staan aangeschreven. Het emancipatiebeleid van de afgelopen decennia reflecteert dit: het was en is sterk gericht op modernisering van gezinsrelaties, met het accent op stimulering van de arbeidsparticipatie van vrouwen en hun economische onafhankelijkheid. Het thema 'zorg' en de verdeling daarvan in het gezin, kwam er intussen bekaaid af. Het krijgt sinds de jaren negentig wel meer aandacht, maar dan toch voornamelijk als middel om vrouwenemancipatie te bevorderen (Hooghiemstra, 2003a). De parallel met het integratiebeleid is opmerkelijk. Aanvankelijk kende dat twee doelen: groepsgewijze emancipatie vanuit de eigen culturele identiteit én maatschappelijke integratie. Sinds midden jaren tachtig geldt het beleven van de eigenheid meer als een privé-zaak. Het accent is verlegd naar het individu en haar/zijn eigen verantwoordelijkheid voor integratie, waarbij die in het onderwijs en op de arbeidsmarkt voorop staat (Rijkschroeff et al., 2003).

De risico's en paradoxen van zo'n eenzijdige nadruk op individualisering komen echter recent steeds scherper in beeld. Autonomie blijkt niet zonder sociale betrokkenheid en zorg te kunnen. Zo zagen we al dat Nederland bij alle individualisering een moederland wil blijven. Een geringe cohesie in het gezin (en de bredere omgeving rondom het gezin) kan bovendien een belangrijke voedingsbodem vormen voor marginalisering van kinderen, zoals we tegenwoordig scherp zien bij ontsprende Marokkaanse jongens (Pels, 2003). Het normen- en waardendebat levert het inzicht op dat de individualisering door kan schieten in een assertieve en afzijdige omgangsstijl (Van den Brink, 2002). Frappant is dat de zorg en opvoeding in het gezin zich daarom in nieuwe aandacht mag verheugen vanuit het beleid, nu echter niet als middel om emancipatiedoelen te dienen, maar om maatschappelijke problemen te voorkomen. Terwijl vanuit het ene type doel de zorgfunctie dus wat is ondergesneeuwd, leidt het preventiedoel ertoe dat ouders - in de praktijk moeders - als opvoeders weer helemaal in zijn. Veler ogen zijn daarbij gericht op allochtonen, ditmaal niet vanwege de mankerende emancipatie van vrouwen, maar omdat de opvoeding vooral in hun geval als risicofactor wordt gezien (b.v. Saharso, 2002).

Het huidige emancipatiebeleid staat op gespannen voet met het belang van onderlinge betrokkenheid, zorg en opvoeding, ofwel met een goed functioneren van het gezin. Er is genoeg reden om ook aan de slaagkansen van emancipatiebeleid bij allochtonen te twijfelen, zolang dat zich eenzijdig blijft richten op economische zelfstandigheid van de vrouw. De cultuur van mannelijkheid, van moederzorg en van wederzijdse afhankelijkheid, of collectivisme, viert er nog meer hoogtij dan bij autochtonen.

Welk verband er is tussen emancipatie en gezin bij allochtonen, en welke diversiteit zij in dit opzicht aan de reeds bestaande toevoegen, zal ik nu bezien. Ter vergelijking begin ik met een korte schets van de stand van zaken onder de autochtone bevolking.

Emancipatie in moederland

Ook al bleef Nederland een moederland, het emancipatiestreven is onder Nederlanders niet zonder succes gebleven. Zoals in de Verkenning Familiezaken (Keizer & Verhaar, 2003), evenals in de Signalementen van de Gezinsraad (2001, 2003) ruimschoots wordt gedocumenteerd, is de arbeidsparticipatie van vrouwen sterk toegenomen. De kinderen blijven echter, om het oneerbiedig te zeggen, het struikelblok. Hun komst wordt in Nederland langer dan waar ook uitgesteld, maar als zij er eenmaal zijn worden patronen van zorg en werk weer tamelijk traditioneel. Het 'kostwinner plus' model is dominant, het model waarin moeders een - meestal kleine - deeltijdbaan hebben. En of vrouwen nu werken of niet, zij houden meestal het huishouden draaiende en drie kwart neemt de hoofdmoot van de zorg en opvoeding van kinderen voor haar rekening. Veel moeders vinden echter niet dat het ook zo zou moeten. Ook mannen vinden meer gelijkheid vaak idealer, maar zij lopen in hun opvattingen over de taakverdeling toch achter op de vrouwen. Tegelijk leidt de 'macht van de traditie' (De Hoog, 2003) er toe dat de vrouwen de regie niet graag uit handen geven. En even belangrijk: beide seksen vinden de zorg en opvoeding vooral een taak van ouders en besteden deze niet graag uit. Als het moet, dan regelt 60% liever opvang in informele sfeer dan door middel van formele voorzieningen.

Onder dit algemene beeld gaat een aanzienlijke diversiteit schuil: er zijn verschillende gezinsmodellen in zwang, waarbij het traditionele kostwinnersgezin het ene uiterste vormt en het nog minder vaak voorkomende 'grachtengordel'gezin, waarin ook de moeder voltijds werkt, het andere. Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe meer moeders werken, en hoe meer ze ook gebruik maken van verlofregelingen en formele opvangvoorzieningen. Bij de lager opgeleiden leiden de macht van de traditie in combinatie met institutionele obstakels, zoals de aard van het werk en het gebrek aan (betaalbare) kinderopvang, er eerder toe dat vrouwen deels of geheel stoppen met werken (De Hoog, *ibid.*).

De blijvende diversiteit in gezinsmodellen is in de politiek niet onopgemerkt gebleven. In een interessant overzicht van de gezinsbeelden die uit de verkiezingsprogramma's van 2003 spreken, laten De Hoog en Hooghiemstra (2003) zien dat het traditionele kostwinnersmodel weer enigszins mag, terwijl het geïndividualiseerde gezin op zijn retour is, zij het dat de VVD en D66 daar nog aan hechten.

Emancipatie en gezin: een diverser gezelschap

Dan komen we nu bij de vraag hoe de diversiteit is toegenomen door de aanwezigheid van etnische minderheidsgroepen. Op grond van recente gezinsonderzoeken (Bouwmeester et al., 1998; Distelbrink, 1998; Geense & Pels, 1998; Nijsten, 1998a; Pels, 1998a) zouden we op hoog abstractieniveau kunnen zeggen: Nederland blijft in de identiteit van moederland bevestigd, in die zin dat onder allochtonen eveneens – en vaak nog meer – een sterke moederschapsideologie leeft: moederschap vormt voor allochtone, meer nog dan voor autochtone, vrouwen de kern van hun sociale identiteit. Zorgen en

opvoeden gelden nog sterker als taken die beter in handen van vrouwen kunnen blijven, en die volgens sommige groepen slecht met buitenshuis werken te verenigen zijn.

Allochtone vrouwen komen dus van 'van verder weg', maar toch is ook bij hen een krachtig proces van emancipatie gaande: zij nemen langer deel aan het onderwijs, stromen meer dan vroeger door naar hogere niveaus, en verschijnen hoe langer hoe meer op de arbeidsmarkt (Dagevos et al., 2003). Deze veranderingen gaan gepaard met een afname in het gemiddelde kindertal en een stijgende huwelijksleeftijd, al wordt vergeleken met Nederlanders nog steeds veel jonger gehuwd en/of laat de komst van het eerste kind niet lang op zich wachten. Het gaat niet om geïsoleerde ontwikkelingen in Nederland; in herkomstlanden als bijvoorbeeld Turkije en meer recentelijk Marokko zien we vergelijkbare ontwikkelingen (Göle, 1996; Pels & Vedder, 1998).

Tot zover de gelijkenis. Er zijn ook beduidende verschillen tussen autochtonen en nieuwkomers, tussen de minderheidsgroepen onderling, evenals binnen de afzonderlijke groepen. We kunnen zeker zeggen dat de bestaande diversiteit veel groter is geworden dan hij al was. Ik beperk de vergelijking verder tot de grotere 'klassieke' minderheidsgroepen die reeds een lange migratiegeschiedenis hebben en het best gedocumenteerd zijn.

Ondanks de toenemende *arbeidsparticipatie* van Turkse en Marokkaanse vrouwen blijft deze blijkens recente CBS-gegevens (2002) met krap 30% nog sterk achter bij die van autochtone vrouwen, waarvan inmiddels ruim de helft buitenshuis werkt. Surinaamse en Antilliaanse vrouwen onderscheiden zich minder van hun autochtone seksegenoten. Zij waren zelfs lang voorlopers. Onafhankelijkheid van mannen, ook in financiële zin, geldt bij hen reeds generaties lang als een gekoesterde waarde. Het tweoudergezin wordt in deze kringen wel als ideaal gezien, maar het moedergezin is een zeer gangbare praktijk, te weten in één op de twee gezinnen.

De arbeidsparticipatie van vrouwen hangt in de 'klassieke' migrantengroepen, net als bij autochtonen, sterk samen met het opleidingsniveau. Vooral hoogopgeleide vrouwen begeven zich in groten getale op de arbeidsmarkt. De tweede generatie doet het doorgaans beter dan de eerste generatie, hetgeen ook samenhangt met het - zeker ook onder vrouwen - snel stijgende opleidingsniveau.

De gegevens over de arbeidsparticipatie vinden we in die over *rolopvattingen* weerspiegeld. Surinamers en Antillianen tonen zich daarin moderner dan Marokkanen en Turken. Net als bij de autochtonen vormen vrouwen de voorhoede: zij zijn in alle groepen progressiever dan de mannen. En evenals bij de autochtonen hebben meer moderne opvattingen over de rolverdeling tussen man en vrouw het sterkst ingang gevonden onder de hoger opgeleiden (Dagevos et al., 2003). Binnen groepen blijkt zich, behalve naar opleidingsniveau, een behoorlijke diversiteit voor te doen naar generatie, waarbij de tweede generatie de eerste meestal ver achter zich laat. Vooral Mediterrane vrouwen van de tweede generatie blijken in hun opvattingen emancipatiegezinnd vergeleken met de generatie van hun moeders (Martens & Weijers, 2000).

Deze moderniseringstrend is ook zichtbaar onder scholieren. Allochtone schoolgaande meisjes verschillen nauwelijks meer van autochtone meisjes in hun opvattingen over emancipatie (Dagevos, 2001). Wat betreft de verdeling van het

kostwinnerschap, de huishouding en zorg en opvoeding, zijn behalve de Surinaamse meisjes ook de Marokkaanse meisjes zelfs moderner in hun opvattingen dan autochtone meisjes. Turkse jongens denken het meest traditioneel, en bovendien verschillen zij het sterkst van hun vrouwelijke groepsgenoten. Daarnaast blijven ook Marokkaanse jongens ver achter bij de meisjes.

Met deze verschillen tussen de seksen is het nog maar zeer de vraag of de moderne emancipatie-opvattingen van jonge vrouwen tot uiting zullen komen in een meer gelijke *rolverdeling in de praktijk*. Vooralsnog loopt de arbeidsparticipatie nog veel sterker terug dan bij autochtonen zodra vrouwen moeders worden. Alleen bij Surinaamse vrouwen is hiervan minder sprake (Hooghiemstra & Merens, 1999).

Al te hoge verwachtingen over het delen van zorgtaken lijken evenmin gerechtvaardigd. In Turkse en Marokkaanse gezinnen geldt nog vaak een sterk seksspecifieke taakverdeling, waarbij de vader het morele leiderschap en de formele contacten buitenshuis waarneemt, en de moeder het huishouden en de zorg voor de kinderen. Ook voor de jongere meisjes vormt het moederschap nog steeds de bouwsteen bij uitstek van hun toekomstige identiteit, en moeders blijven in hun ogen beter dan vaders in de zorg voor kinderen (Bouw et al., 2003; Nijsten, 1998b; Pels, 1998b).

We zien echter ontwikkelingen die naar aard op die bij Nederlanders lijken, zeker onder de hoger opgeleiden en jongere generaties. Hoewel de zorg voor en opvoeding van vooral jonge kinderen een moedertaak bij uitstek blijft, ontstaat meer overlap tussen taken van vaders en moeders. Vaders raken meer betrokken bij de kinderen en moeders nemen naast hun rol van emotionele spil ook het morele leiderschap en buitentaken op zich. De regiefunctie van moeders breidt zich dus uit van intern naar extern en zij beginnen, soms tot hun eigen verbazing, in bredere zin baas te worden in huis. Hoewel het dominante gezinsmodel nog 'traditioneel' genoemd kan worden, vindt er dus modernisering plaats in de zorgverhoudingen en kan gezegd worden dat de autonomie, en emancipatie, van vrouwen op dit punt toeneemt. Eén impuls tot het nauwere samenspel tussen ouders vormt de alom levende vrees voor marginalisering van opgroeiende kinderen; deze zet aan tot een grotere alertheid en betrokkenheid van beide ouders. Ook moet hier de sturende rol van moeders niet uitgevlakt worden: vaak zijn zij het die aandringen op een grotere betrokkenheid van hun man, zeker als zij ook zelf werken.

Wat de taakverdeling in het gezin betreft komt bij Creools-Surinaamse gezinnen een veel diverser beeld naar voren (Distelbrink, 1998, 2000). Hoewel mannen beduidend minder zorgen en minder huishoudelijke taken op zich nemen dan vrouwen, is de taakoverlap tussen man en vrouw aanzienlijk groter dan in de Mediterrane groepen. Dit geldt althans voor de gezinnen met inwonende partners. In een groot deel van de Caribische huishoudens komen juist alle zorg- en opvoedingstaken neer op de moeders vanwege het ontbreken van een inwonende partner. In een deel van de moedergezinnen bieden LAT-partners weliswaar enige verlichting, maar zij evenaren de bijdrage van inwonende vaders bij lange na niet. Het ziet het er niet naar uit, dat het alleenstaand moederschap in de Caribische groepen terrein verliest onder invloed van het in Nederland dominante ideaal van

het tweeoudergezin. Terwijl het moedergezin als huishoudensvorm van oudsher vooral kenmerkend is voor de lagere klassen, is het na de migratie ook gangbaarder geworden onder hoger opgeleiden. Opmerkelijk genoeg vormt het niveau van de sociale voorzieningen in Nederland een belangrijke stimulans: vergeleken met Suriname worden alleenstaande moeders in Nederland veel meer van overheidswege gesteund.

Bij dit alles zij nog gevoegd dat het delen van gezinstaken met oudere kinderen en intimi buiten het gezin, opnieuw meestal vrouwen, onder allochtonen heel gangbaar is.

Allochtone moeders maken veel meer van deze informele steunbronnen gebruik dan autochtone moeders (Pels & Distelbrink, 2000), en minder van formele kinderopvang, al neemt het gebruik daarvan, zeker onder de Caribische groepen, wel toe. Ook de zorg voor familieleden buiten het gezin en met name voor ouderen geldt als vanzelfsprekender in allochtone kring. Het uitbesteden daarvan blijft eveneens op bezwaren stuiten, hetgeen in de praktijk op een taakverzwaring van vrouwen aankomt.

Tot hier toe wijdde ik nog geen aandacht aan het fenomeen van huwelijksmigratie. Naast de emancipatie van vrouwen en de gezinsopvoeding vormt ook het 'trouwen over de grens', dat vooral veel voorkomt bij Turken en Marokkanen, een onderwerp van heftig debat. De voort-durende instroom van huwelijkspartners zou een remmende invloed hebben op de integratie van groepen als geheel. Een interessante bevinding uit recent onderzoek van Hooghiemstra (2003b) is evenwel dat de kloof tussen de seksen juist tot de import van partners aanzet. Vrouwen zoeken in het herkomstland relatief 'moderne' mannen en hopen daarmee hun autonomie te verzekeren. De mannen vinden juist vaak een partner die aan hun meer traditionele verwachtingspatroon voldoet. Van huwelijksmigratie lijkt dan ook vooral een remmende invloed op integratie, en op emancipatie, te verwachten in de gezinnen met een vrouw uit het land van herkomst. Onderzoeksgegevens betreffende rolopvattingen en opvoeding duiden er overigens op dat al te groot pessimisme niet op zijn plaats is: huwelijksmigranten blijken in veel opzichten een tussenpositie in te nemen tussen de oudere eerste en de tweede generatie (Pels & De Gruijter, in druk). Antillianen en vooral Creoolse Surinamers vinden hun partner voor het merendeel in Nederland. Onvrede over de weinig verantwoordelijke houding van mannen uit de eigen etnische groep leiden niet tot huwelijken over de grens, maar kunnen zich wel vertalen in de voorkeur voor een Nederlandse partner (Distelbrink, 2000; Vedder, 1998).

Emancipatiebeleid en gezinsbeleid: een goed span

Zoals gezegd, hebben het emancipatiebeleid, evenals het integratiebeleid, elkaar gevonden in hun accent op arbeidsparticipatie en individualisering. In deze beleidssferen is nauwelijks sprake geweest van aparte aandacht voor allochtone vrouwen en meisjes (Rijkschroeff et al., 2003). Daarop zijn twee uitzonderingen. Ten eerste is onlangs de Projectgroep Arbeidsparticipatie Vrouwen Etnische Minderheden onder leiding van Paul Rosenmöller opgericht. Zoals de benaming al aangeeft staat in dit initiatief opnieuw het bevorderen van economische zelfstandigheid voorop. Een tweede uitzondering vormt de reeds genoemde aandacht voor de opvoeding, waarbij moeders juist aangesproken worden als opvoeders - die daarbij nog veel te leren hebben! -.

Het emancipatiebeleid was dus lang kleurenblind en het integratiebeleid genderblind (zie ook Saharso, 2002). De aanvankelijke nadruk op identiteitsbehoud in het integratiebeleid kan zelfs in het nadeel van vrouwen hebben gewerkt, omdat de hiertoe gesubsidieerde zelforganisaties feitelijk lang mannenbolwerken bleven (Verwey-Jonker Instituut, 2003). Het gebrek aan beleidsmatige aandacht voor de positie van allochtone vrouwen staat in schril contrast met de aandacht hiervoor in het publieke debat. Het is bovendien opmerkelijk dat dit debat zich zo geconcentreerd heeft op de islamitische groepen, aangezien de Caribische groepen in bepaalde opzichten veel dramatischer afwijken van dominante normen op het punt van emancipatie en gezinsrelaties.

Wellicht zijn deze groepen minder geproblematiseerd vanwege de voorloperspositie van vrouwen op de arbeidsmarkt. En mogelijk ontsnapt de mankerende emancipatie van de Caribische man aan de aandacht omdat de zorg ook in het beleid nog een ondergeschoven kind is.

Welke conclusies voor het beleid vallen uit de gegevens te trekken?

Emancipatie en gezin: het is een nog diverser gezelschap geworden. Zoals uit de praktijk in Nederlandse gezinnen valt te leren, moet het beleid ruimte laten voor deze diversiteit, omdat emancipatie volgens een van boven af opgelegd model niet kan slagen. Zeker nu in de politiek de tolerantie tegenover een breder scala aan gezinsmodellen toeneemt, kan ook aan de emancipatie- en gezinspraktijken in allochtone groepen tegemoet worden gekomen.

Juist hierom lijkt mij een gecombineerd emancipatie- en gezinsbeleid nog meer het verdedigen waard. Het huwelijk tussen emancipatie en gezin mag dan nog spannender zijn geworden, het wordt zeker ook door allochtone vrouwen gewenst. In hun geval gaat het verlangen naar zelfstandigheid echter nog sterker gepaard aan trots op het gezin en hun rol daarbinnen. Zorg voor kinderen, evenals overigens voor ouderen, staat hoog aangeschreven. En moeders én vaders vinden een sterke persoonlijke betrokkenheid bij de opvoeding vaak nog extra belangrijk vanwege de problemen die het opvoeden in Nederland meebrengt. Bij allochtonen staat of valt de slaagkans van het emancipatiebeleid nog meer met het verbond met een sterk gezinsbeleid.

Ik wil dan ook met kracht het pleidooi van Hooghiemstra (2003) voor een meer eigenstandige aandacht voor 'care-policies' onderschrijven. Veel van de

voorstellen voor een dergelijk zorgbeleid die in het vorig jaar gehouden debat over emancipatie en gezin aan de orde kwamen zijn ook op allochtonen goed van toepassing. Ik pik er twee uit die mij in hun geval van eminent belang lijken. Gebleken is dat grote voorkeur bestaat voor informele steun bij de zorg voor kinderen en ouderen. Facilitering daarvan, bijvoorbeeld door middel van belastingaftrek, zou daarom te overwegen zijn, zoals De Hoog (2003) ook voor autochtonen heeft voorgesteld. Verder is een structurele voorziening voor laagdrempelige opvoedingsondersteuning voor de ouders gewenst. Wel dient deze aangeboden te worden vanuit een bredere optiek. Van eenzijdige gerichtheid op opvoeders als risicofactor, en op moeders, dient naar inhoud en organisatie meer aangesloten te worden bij behoeften van ouders zelf. Er leven nu veel vragen, bijvoorbeeld over de omgang met pubers, ‘opvoeden in Nederland’ en over het nieuwe vaders, waar nauwelijks op wordt ingespeeld. Een toegankelijke en herkenbare organisatie, bijvoorbeeld bij het consultatiebureau en de school, die beide als bronnen van formele steun door allochtonen erkend worden, en het betrekken van zelforganisaties, professionals en intermediairen uit eigen kring, zouden hier veel goed doen. Toegankelijkheid en herkenbaarheid zijn eveneens belangrijke criteria om het gebruik van formele kinderopvang te stimuleren.

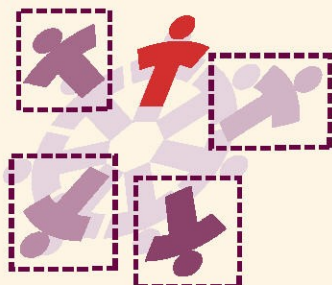
Het huwelijk tussen emancipatie en gezin heeft ook bij allochtonen vooral kans van slagen als beide kanten wat aan elkaar toegeven. Mijn voorstellen zijn daarom niet nieuw, en dat hoeft ook niet. Het generieke beleid kan op brede lagen van de bevolking van toepassing zijn. De belangrijkste voorwaarde daarbij is ook niet anders dan reeds door velen, bijvoorbeeld in de Verkenning Familiezaken, is voorgesteld: het succes van het beleid staat of valt met maatwerk, waarbij aangesloten wordt bij de vragen en behoeften die in het gezin leven.

Literatuur

- Bouw, C., A. Merens, K. Roukens, & L. Sterkx (2003). *Een ander succes. De keuzes van Marokkaanse meisjes*. Amsterdam: SISWO/SCP
- Bouwmeester, M., M. Deković & H. Groenendaal (1998). *Opvoeding in Somalische vluchteling gezinnen in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Brink, G. van den (2002). *Geweld als uitdaging. De betekenis van agressief gedrag bij jongeren*. Utrecht: NIZW.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2002). *Statistisch Jaarboek*. Heerlen: CBS.
- Dagevos, J., M. Gijsberts, & C. van Praag (2003). *Rapportage minderheden 2003. Onderwijs, arbeid en sociaal-culturele integratie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).
- Distelbrink, M.J. (1998). *Opvoeding in Surinaams-Creoolse gezinnen in Nederland. Een eigen koers*, Assen: Van Gorcum.
- Distelbrink, M.J., (2000). *Opvoeden zonder man. De opvoeding en ontwikkeling in Creools-Surinaamse een- en tweeloudergezinnen in Nederland. Dissertatie EUR*. Assen: Van Gorcum.
- Geense, P., & T. Pels (1998). *Opvoeding in Chinese gezinnen in Nederland. Een praktische benadering*. Assen: Van Gorcum.
- Göle, N. (1996). *The forbidden modern. Civilization and veiling*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Hoog, K. de (2003). Gezinsbeleid tussen emancipatie en uitsluiting. In: M. Keizer & K. Verhaar (red.) *Sociale Verkenningen nr. 5. Familiezaken*, pp. 45-57. Den Haag: Ministerie SZW.
- Hoog, K. de, & E. Hooghiemstra (2003). *Gezinsbeleid in beeld. Een vergelijking van de verkiezingsprogramma's 2003*. Den Haag: Nederlandse Gezinsraad.
- Hooghiemstra, E. (2003a). Emancipatie en gezin: op weg naar een goed huwelijk? In: M. Keizer & K. Verhaar (red.) *Sociale Verkenningen nr. 5. Familiezaken*, pp. 57-69. Den Haag: Ministerie SZW.
- Hooghiemstra, E. (2003b). *Trouwen over de grens. Achtergronden van partnerkeuze van Turken en Marokkanen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).
- Hooghiemstra, B.T.J. & J.G.F. Merens, (1999). *Variatie in participatie. Achtergronden van arbeidsdeelname van allochtone en autochtone vrouwen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).
- Keizer, M., & K. Verhaar (red.) *Sociale Verkenningen nr. 5. Familiezaken*. Den Haag: Ministerie SZW.
- Martens, E. P. & Y.M.R. Weijers (2000). *Integratiemonitor 2000*. Rotterdam: ISEO/Erasmus Universiteit Rotterdam.

- Nederlandse Gezinsraad (2001). *Gezin: beeld en werkelijkheid. Signalement 1*. Den Haag: Nederlandse Gezinsraad.
- Nederlandse Gezinsraad (2003). *Tussen partners. Gezamenlijke keuzen tijdens de levensloop. Signalement 2*. Den Haag: Nederlandse Gezinsraad.
- Nijsten, C. (1998a). *Opvoeding in Turkse gezinnen in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Nijsten, C. (1998b). Taakverdeling in Turkse gezinnen. Ideeën, gedrag en beleving. In: F. Boer, M. Deković, J. Rispiens en G. Smid (red.), *Vaders. Speciale uitgave van Kind en Adolescent*, 19 (1), 176-187.
- Pels, T. (1998a). *Opvoeding in Marokkaanse gezinnen in Nederland. De creatie van een nieuw bestaan*. Assen: Van Gorcum.
- Pels, T. (1998b). Vaderschap in de ogen van Marokkaanse moeders in Nederland. In: F. Boer, M. Deković, J. Rispiens en G. Smid (red.), *Vaders. Speciale uitgave van Kind en Adolescent*, 19 (1), 169-176.
- Pels, T. (2003). *Respect van twee kanten. Een studie over last van Marokkaanse jongeren*. Assen: Van Gorcum.
- Pels, T., & M. Distelbrink (2000). Opvoedingsondersteuning: vraag en aanbod. In: Pels, T. (red.) *Opvoeding en integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en de pedagogische afstemming tussen gezin en school*, pp. 172-204. Assen: Van Gorcum.
- Pels, T., & M. de Gruijter (in druk). Hoe vergaat het de nazaten van de 'gastarbeiders'? Ontwikkelingen onder Marokkanen in Nederland. In: Rijkschroeff, R. & J.W. Duyvendak (red.). *Drie decennia integratiebeleid: resultaten in het licht van verschuivende doelstellingen (themanummer). Sociologische Gids*.
- Pels, T., & P. Vedder (1998). Vaderschap in cultureel perspectief. Een inleiding. In: F. Boer et al. (red.) *Vaders. Speciale uitgave van Kind en adolescent*, 19, 143-148.
- Prins, B. (in druk). *Voorbij de onschuld. Het debat over de multiculturele samenleving*. Amsterdam: Van Gennep (2e herz. druk).
- Saharso, S. (2002). Over de grens. Zmv-vrouwen in het debat over multiculturaliteit. In R. Holtmaat (red.) *Eén verdrag voor alle vrouwen. Verkenningen van de betekenis van het VN-Vrouwenverdrag voor de multiculturele samenleving*, pp. 29-38. Den Haag: E-Quality.
- Verwey-Jonker Instituut (2003). *Onderzoek Integratiebeleid. Aanvullend bronnenonderzoek*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Emancipatie en Gezin: in alle diversiteit een goed span

Emancipatie en gezin: het is een nog diverser gezelschap geworden. Zoals uit de praktijk in Nederlandse gezinnen valt te leren, moet het beleid ruimte laten voor deze diversiteit, omdat emancipatie volgens een van boven af opgelegd model niet kan slagen. Zeker nu in de politiek de tolerantie tegenover een breder scala aan gezinsmodellen toeneemt, kan ook aan de emancipatie- en gezinspraktijken in allochtone groepen tegemoet worden gekomen.

Juist hierom lijkt een gecombineerd emancipatie- en gezinsbeleid nog meer het verdedigen waard. Het huwelijk tussen emancipatie en gezin mag dan nog spannender zijn geworden, het wordt zeker ook door allochtone vrouwen gewenst. Dit heeft ook bij allochtonen vooral kans van slagen als beide kanten wat aan elkaar toegeven. Het succes van beleid staat of valt met maatwerk, waarbij aangesloten wordt bij de vragen en behoeften die in het gezin leven.

NGR
Nederlandse
Gezinsraad

Lange Voorhout 86
2514 EJ Den Haag
T. 070 - 330 60 60 (secre.)
F. 070 - 365 92 30
E-mail info@ngr.nl
www.ngr.nl